

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ

DOI: 10.33498/opus-2021-03-121

Борис Кіндюк

доктор юридичних наук, професор,
завідувач Науково-дослідної лабораторії
з проблемних питань протидії наркозлочинності
навчально-наукового інституту заочного
та дистанційного навчання
Одеського державного університету внутрішніх справ
(Одеса, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8519-4649>
kxenon46@gmail.com

Михайло Юркевич

голова Господарського суду Львівської області
(Львів, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5976-9525>
muvayur@ukr.net

УДК 340.15(474.5)+349.6

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЛІСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО

АНОТАЦІЯ. Розглянуто питання про наступність правових приписів з охорони лісів. Доведено наявність спільних рис і наступність правових положень “Руської Правди” та Статутів Великого князівства Литовського стосовно норм з охорони лісів. Лісоохоронні норми цих документів передбачали відповідальність за їх порушення, але основним об’єктом охорони були не лісові багатства, а право власності на ці об’єкти. Зроблено аналіз норм юридичної відповідальності, закріплених у Статутах Великого князівства Литовського, за правопорушення у лісоохоронній сфері. Наголошено, що редакції Статутів (1529, 1566, 1588 рр.) послідовно змінювали одна одну, попередня редакція служила матеріалом для наступної, але при цьому доповнювала та змінювала її, включаючи до документа нові норми. Встановлено, що зміст цих нормативно-правових актів щодо лісоохорони різнився за складами правопорушень та мірами відповідальності за них. При розгляді питань відповідальності за порушення лісоохоронних норм, передбачених Статутами Великого князівства Литовського, звернуто увагу на зменшення санкцій у Статуті

© Борис Кіндюк, Михайло Юркевич, 2021

1588 р., порівняно з попередніми, за деякі види правопорушень. Найбільш жорсткі санкції передбачалися Статутом 1566 р., в якому за крадіжку бортного дерева, бджіл, за підпал лісу передбачалася смертна кара. Статут 1588 р. пом'якшував такі покарання та змінював їх на штрафи чи арешт.

Метою статті є дослідження норм юридичної відповідальності за лісопорушення у Статутах Великого князівства Литовського та інших нормативно-правових актах, які були чинними на українських землях у складі Великого князівства Литовського.

Досліджено зміст інших нормативно-правових актів того історичного періоду – “Устава на волоки” 1557 р. та Лісового Уставу 1567 р., у яких відбилися норми з охорони лісів. Встановлено, що Лісовий Устав 1567 р. був спрямований на організаційне упорядкування лісової галузі Великого князівства Литовського. У той історичний період цей природний ресурс поділявся на дві групи: ліси великого князя та ліси приватних осіб. Лісові масиви, які належали великому князю, поділялися, згідно з документом, на окремі лісництва, які очолювали лісничі. Виявлено, що від судових штрафів та інших надходжень лісова охорона мала право отримувати частину коштів, розмір яких встановлювався особисто лісничим.

Ключові слова: юридична відповідальність; Велике князівство Литовське; Статути; лісоохоронні норми; штрафна санкція; охорона лісів.

Актуальність теми дослідження пов'язана з критичним станом українських лісів в останні десятиліття. Особливої гостроти набули порушення лісового законодавства, інтенсивна експлуатація, забруднення їх відходами, крадіжки та захоплення лісових земель. Ці фактори призвели до істотного зменшення площ, які займають лісові масиви, погіршення їхнього стану та зміни видового складу. Тож сьогодні постає проблема підвищення ефективності норм юридичної відповідальності за порушення лісового законодавства. З метою вирішення цього завдання доцільно розглянути досвід Великого князівства Литовського, який дасть змогу дослідити різні підходи у сфері правової охорони лісів. Вивчення норм юридичної відповідальності, які використовувалися у той історичний період, допоможе запобігти негативним наслідкам впливу людини на цей природний ресурс і забезпечити їх заощадливе та раціональне використання.

Аналіз публікацій засвідчує, що дослідження, присвячені Статутам Великого князівства Литовського, які побіжно торкалися порушень лісового законодавства, мають багату історію. Серед публікацій XIX – початку XX ст., у яких розглядалися ці питання, найбільш вагомими є праці М. Владимирського-Будагова, М. Грушевського, Г. Демченка, Ф. Леонтовича, М. Любавського, М. Максимейка, І. Раковецького, М. Ясинського та ін. Значний інтерес являють собою праці радянського періоду, авторами яких є Ю. Бардах, Т. Власова, С. Лазутка, В. Пашуто, В. Пичета, С. Юшков та ін. Після здобуття Україною незалежності спостерігається підвищення наукового інтересу до аналізу Статутів Великого князівства Литовського. На увагу заслуговують публікації І. Бойка, С. Ковальової,

Х. Майкута, П. Музиченка, Т. Мандюка, В. Саленка, О. Сокальської, І. Терлюка, Б. Тищика, Є. Харитонова, О. Харитонові та ін. Питання розвитку інституту лісоохоронних норм Великого князівства Литовського розглядалися у працях В. Борейка, Б. Іваницького, Б. Кіндюка, О. Логвиненко. Незважаючи на зусилля декількох поколінь дослідників, питання юридичної відповідальності за порушення лісового законодавства потребують подальшого розроблення.

Метою дослідження є вивчення норм юридичної відповідальності за лісопорушення у Статутах Великого князівства Литовського та інших нормативно-правових актах, які були чинні на українських землях у складі Великого князівства Литовського.

Викладення матеріалів дослідження необхідно розпочати з того, що з 1320 р. почався відлік нового етапу в історії держави і права України, оскільки князівства, які існували на території України, почали об'єднуватися з Великим князівством Литовським у єдину державу. У 1339 р. польський король Казимир III заволодів Галичиною і Львовом, тобто почалася литовська, а потім литовсько-польська доба українського державотворення. Державотворчі процеси обумовлюють розроблення нових нормативно-правових актів, які направлені на регулювання відносин, які склалися у державі. Найбільшими здобутками цього історичного періоду є прийняття унікальних за змістом, рівнем юридичної техніки при формулюванні нормативно-правових приписів, перших загальнодержавних кодексів у Центральній та Східній Європі – Статутів Великого князівства Литовського – 1529, 1566 та 1588 рр.

Значний інтерес становить розвиток інституту юридичної відповідальності за лісопорушення у змісті цих пам'яток права та інших нормативно-правових актах зазначеного історичного періоду. З огляду на це викладення матеріалу статті доцільно розділити на три етапи: 1) розглянути *питання про наступність правових приписів* з охорони лісів; 2) зробити аналіз норм юридичної відповідальності, закріплених у Статутах Великого князівства Литовського, за правопорушення у лісоохоронній сфері; 3) дослідити зміст інших нормативно-правових актів того історичного періоду, які містять норми з охорони лісів.

1. Для формування загальної всеохоплюючої концепції лісоохорони на теренах України необхідно дослідити питання про наступність правових приписів. Тому необхідно розглянути норми, які містилися у пам'ятці права, що у попередній період була регулятором відносин з охорони лісів – “Руської Правди”. Розкриття цього питання потребує з'ясування специфіки моделі внутрішньодержавних відносин у межах Великого князівства Литовського. Як зазначає М. Ясинський, включення українських князівств до Литви з метою захисту від татар відбувалося переважно добровільно, і було засновано на договірних відносинах між великими

князями литовськими і місцевими феодалами, які з середини XV – початку XVI ст. закріплювалися статутними грамотами¹.

У цих документах було закріплено таку модель внутрішньодержавних відносин: “ми старовину не порушуємо, а новину не вводим”, що передбачало дію норм “Руської Правди” та старих привілеїв. Прийняття такої схеми правовідносин пояснюється кількома причинами: 1) етнічним складом населення Литовського князівства, у якому приблизно 90 % мали українсько-білорусько-російське походження; 2) до прийняття Статуту Великого князівства Литовського 1529 р. “Руська Правда” була єдиним кодифікованим джерелом писаного права.

На наступність правових положень “Руської Правди” та Статутів Великого князівства Литовського звертали увагу такі дослідники, як Ф. Леонтович, М. Максимейко, М. Владимирський-Буданов, Г. Демченко, І. Раковецький та ін. Так, Ф. Леонтович вважав, що основним джерелом Литовських статутів були стародавні звичаї, які до прийняття цих документів відбивалися у “Руській Правді”². Інший відомий дослідник М. Максименко у своїх працях “Досвід критичного аналізу Руської Правди” та “Руська Правда і литовсько-руське право” доводить, що між цими пам’ятками права є наступність, оскільки у них є певна схожість між правовими відносинами, що склалися у Великому князівстві Литовському та Київській державі³. Г. Демченко називав Литовські статuti та всі редакції “Руської Правди” кодексами-історіями, які слідували один за одним не лише за часом, а й за змістом⁴.

Цікавим є аналіз наступності “Руської Правди” та Литовських статутів крізь призму рецепіювання ними положень римського права. На думку науковців, “Руська Правда” через візантійське право рецепіювала римське право до змісту Статутів Великого князівства Литовського. При цьому це був не єдиний шлях рецепції римського права до литовського законодавства, оскільки до їхнього змісту ці норми потрапляли також через німецьке та польське право⁵. Дослідники звертають увагу на те, що

вплив Руської Правди на Литовський статут 1588 р. був відчутним і ґрунтовним, однак у Статутах ВКЛ 1529 р. та 1566 р. зв’язок між пам’ятками

¹ М Ясинский, *Уставные земские грамоты Литовско-Русского государства* (Университ тип 1889) 48.

² Ф Леонтович, *Русская Правда и Литовский статут, в видах настоятельной необходимости включить литовское законодательство в круг истории русского права* (Университет тип 1865) 6.

³ Н Максименко, “Русская Правда” в литовско-русское право’ в *Сборник статей по истории права, посвященный М. Ф. Владимирскому-Буданову его учениками и почитателями* (Тип С В Кульженко 1904) 390.

⁴ Г Демченко, *Наказание по Литовскому статуту (в его трех редакциях 1528, 1566 и 1588 годов)* (Тип Император ун-та Св Владимира 1894. Кн. 1) 6.

⁵ Є Харитонов, О Харитонova, ‘Рецепція римського права у Статутах Великого князівства Литовського: чинники, передумови та деякі результати’ (2009) 49 *Актуальні проблеми держави і права* 17.

права був більш суттєвим, оскільки укладенням Люблінської унії обумовило вплив польської правової традиції на литовське право⁶.

При розгляді лісоохоронних приписів “Руської Правди” стає зрозуміло, що відповідальність за такі правопорушення була похідною від відповідальності за майнові правопорушення проти власності, пов’язані з лісами. Зокрема, пам’ятка передбачала відповідальність за крадіжку дров, які були власністю громади, а не за рубку лісу. Водночас, із позицій поширення права власності князя на майно у лісах, передбачався штраф за пошкодження або знищення борті, а також за полювання на бобрів.

До специфічних рис природоохоронних норм “Руської Правди” необхідно віднести їх побудову відповідно до принципу “що дано природою, то належить всьому суспільству”. Зокрема, рубка лісу не заборонялася, але передбачалася відповідальність за крадіжку дров у вигляді штрафу в 9 кун, а за кожен віз дров – окремо 2 куни. Відповідальність за правопорушення, пов’язані з лісовими промислами, передбачалася у вигляді штрафів у розмірі 3 грн, 12 грн, 30 кун та 60 кун⁷.

З метою порівняння лісоохоронних норм “Руської Правди” та Статуту Великого князівства Литовського 1529 р. була зроблена їхня систематизація (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз лісоохоронних норм “Руської Правди” та Статуту Великого князівства Литовського 1529 р.

Склад правопорушення за “Руською Правдою”	Санкція	Склад правопорушення за Литовським статутом 1529 р.	Санкція
Ст. 69 Крадіжка бобрів	12 гр.	Арт. 9-2 крадіжка бобрів, чорнобурих	1 коп. грошей
Ст. 71 Підпалення борті, знищення знаку власності	12 гр.	Арт. 6 Проставлення нових міток на бортному дереві	відповідальність за рішенням суду
Ст. 80 Псування пристосувань для ловлі птиць	3 гр.	Арт. 11 Псування знарядь для ловлі птахів	12 руб. грошей
Ст. 37 Крадіжка мисливських птахів	3 гр.	Арт. 8 Знищення та крадіжка мисливських птахів	12 руб. грошей
Ст. 82 Крадіжка дров, сіна	9 кун	Арт. 9-1 Косіння сіна в чужих лісах	2 коп. грошей

⁶ Т Мандюк, ‘Руська Правда як джерело укладання Статутів Великого князівства Литовського’ (2009) 49. Актуальні проблеми держави і права 60.

⁷ Русская Правда. Памятники русского права, вып 1 (Юшкова С В ред, Юрид лит 1952).

Ст. 71 Псування борті, знищення знаку власності	12 гр.	Арт. 14 Пошкодження бортного дерева, сосни або дуба, його підпал	12 руб. грошей
Ст. 73 Псування дуба з відміткою чи знаком межі	12 гр.	Арт. 13 Вирубання дерев із відміткою, підпал сосни або дуба	1 коп. грошей

Розгляд даних, зібраних у табл. 1, показує досить близьку відповідність складів правопорушень, які відобразилися у “Руській Правді” і Статутах Великого князівства Литовського. Різняться між собою лише санкції, які пов’язані з конкретними видами правопорушень і цінністю природних ресурсів.

2. Відповідальність за правопорушення у сфері охорони лісів передбачена у розділі IX Статуту 1529 р.⁸, у розділі X Статуту 1566 р.⁹ та у розділі X Статуту 1588 р.¹⁰, а також у Лісовому Статуті 1567 р.

Так, у розділі IX “Про лови, про пущі, про бортне дерево, про озера, про боброві” Статуту 1529 р. було закріплено 16 складів правопорушень, що стосувалися охорони лісів. Передбачалася відповідальність не лише за безпосереднє пошкодження лісу, дерев у садах, а й за шкоду промислам, пов’язаним із цими об’єктами, до яких належали: бортництво, полювання, вирубування дерев для будівництва, заготовка дров. За таких правопорушень передбачалися різні санкції: смертна кара, штрафи різного розміру, компенсація збитків у грошовій формі.

Як зазначає Б. Кіндюк, Статуту Великого князівства Литовського успадкували з давньоруського звичаєвого права положення про сервітути щодо лісових угідь¹¹. Так, арт. 3 Статуту 1529 р. передбачав дозвіл на право вільного проходу через чужий ліс при користуванні власними бортями, бджолиними вуликами, озерами, сінокосами. При проході чи проїзді через чужий ліс заборонялося мати з собою собак, вогнепальну або холодну зброю з тим, аби унеможливити полювання у ньому. Рибалкам дозволялося під час риболовлі в озерах для особистих потреб рубати дрова. При розчищенні лісу під ріллю за бджолярами зберігалася право користуватися своїм майном, тобто бортними деревами. У разі, якщо при сільськогосподарських роботах бортні дерева з бджолами були пошкоджені, їхній господар мав право вимагати компенсацію від тих, хто розчищав ліс. При переорюванні поля з чужими бортними деревами закон вимагав зберігати певну відстань між борозною і деревами.

⁸ Статуту Великого князівства Литовського, т I: Статут Великого князівства Литовського 1529 року (Ківалова С, Музиченка П, Панькова А ред, Юридична література 2002).

⁹ Статуту Великого князівства Литовського, т II: Статут Великого князівства Литовського 1566 року (Ківалова С, Музиченка П, Панькова А ред, Юридична література 2003).

¹⁰ Статуту Великого князівства Литовського, т III: Статут Великого князівства Литовського 1588 року (Ківалова С, Музиченка П, Панькова А ред, Юридична література 2004).

¹¹ Б Кіндюк, ‘Правові та організаційні засади використання та охорони лісів на українських землях з X по початок XX ст.’ (дис канд юрид наук, 2010) 63.

При розгляді питань відповідальності за порушення лісоохоронних норм, передбачених Статутами Великого князівства Литовського 1529, 1566 та 1588 рр., необхідно звернути увагу на зменшення санкцій у Статуті 1588 р., порівняно з попередніми, встановлених за деякі види правопорушень. Найбільш жорсткі санкції передбачалися у розділі X “Про лови, про пушу і про дерево бортне” Статуту 1566 р., в якому мірою відповідальності була смертна кара: за крадіжку бортного дерева (арт. 6); за крадіжку бджіл та затриманні на місці злочину (арт. 14), за підпал лісу (арт. 17). Статут 1588 р. пом’якшував такі покарання та змінював їх на штрафи чи арешт, наприклад, арт. 6 передбачав лише штрафні санкції.

В усіх трьох Статутах значну увагу було приділено охороні бортних дерев. У Статуті 1529 р. артикули 13 та 14 врегульовували притягнення до відповідальності за вирубку чи підпал бортних дерев, і міра цієї відповідальності залежала від наявності чи відсутності у цих деревах бджіл – 0,5 коп. грошей, 1 копу грошей, 15 руб. Статутом 1588 р. за завдану шкоду таким деревам, особливо дубу чи сосні, передбачалися різні штрафи, залежно від того, чи було дерево з медом чи без нього – від 1 до 2 коп. грошей (арт. 13).

Норми Статутів Великого князівства Великого 1529, 1566 та 1588 рр. охороняли права власників садових дерев. Зокрема, Статут 1529 р. передбачав сплату значних штрафів за крадіжку чи вирубку дерев: у саду шляхтича чи у саду селянина – 12 руб. грошей та відшкодування вартості плодів.

Значну небезпеку для лісів становили пожежі, тому у Статутах 1566 і 1588 рр. містилися статті, які регламентували відповідальність за підпали в лісах. Так, арт. 17 Статуту 1566 р. за умисний або випадковий підпал лісу встановлював міру покарання у вигляді смертної кари. Статут 1588 р. пом’якшив цю статтю і передбачив необхідність лише компенсації власнику завданих збитків.

Розгляд норм юридичної відповідальності здійснено на підставі положень розділу X Статуту Великого князівства Великого 1588 р., який складався з вісімнадцяти артикулів. Дослідження їхнього змісту здійснювалося відповідно до принципу розподілення мір покарання за різними категоріями, залежно від їхньої суворості. Так, смертна кара регламентувалася арт. 15 “Про вирубування гаю” та арт. 14 “Ціна бджолам”. У першому випадку, коли таке правопорушення було здійснено “зłodійським чином” та дерева розташовувалися на чужому ґрунті, а таку особу затримано “на гарячому”, встановлювалося покарання у вигляді смертної кари. Інтерес становить та обставина, що у змісті цього артикулу передбачена ціна на окремі види дерев: за дуб, придатний на діжки і клепки – 1 коп. грошей; за в’яз, ясень і берест – по 8 грошей; за сосну – півкопи гро-

шей; за інші види дерев, які придатні для будівельних потреб – 6 грошей; за жердини – по 3 гроші; за сухе дерево – по 2 гроші за віз.

Згідно з арт. 14 покарання у вигляді смертної кари передбачалося за крадіжку бджіл із бортного дерева у випадку затримання такої особи “на гарячому”. У випадку, якщо порушник порубав ліс із вуликами та вкрав мед, встановлювалося покарання у вигляді штрафу у розмірі 6 руб. грошей. Наступне за суворістю покарання у вигляді арешту терміном 6 тижнів, відповідно до арт. 1, було передбачене за полювання у чужому лісі, а також встановлювався обов’язок виплатити власнику землі вартість вбитого звіра. У випадку, якщо мисливця впіймали зі звіром, убитим у чужій пущі, Статут вимагав затримати таку особу та доставити до суду повіту, в якому трапився такий випадок, після чого призначався суд, який розглядав справу. При визнанні мисливця винним на нього покладался обов’язок сплатити подвійну плату за впольовану здобич.

З погляду величини штрафних санкцій найбільшим був штраф у розмірі 12 руб. грошей. Це значна на той історичний період сума. Такий штраф встановлювався в арт. 9 “Про боброві загати” за знищення гніздівель бобрів через підрубку лісу, лози, косіння сіножатей, причому за вбивство бобрів встановлювався штраф розміром 2 коп. грошей за чорного бобра та 1 коп. грошей – за карого. Аналогічний розмір штрафу регламентувався арт. 10 “Про хмільники” у випадку, якщо порушник підрубав хмільник у чужих володіннях або зорав таку землю. Така сама міра покарання передбачалася за знищення лісів, сіножатей у чужих володіннях, за умов, якщо порушник чинив спротив чи затіяв бійку, особам, які зазнали пошкоджень, відшкодовувалися усі збитки. Штраф розміром 12 руб. грошей передбачався арт. 16 за порубку чи викопування в саду цінного дерева, а за просте дерево – 3 руб. грошей.

Санкція розміром 6 руб. грошей передбачалася арт. 8 за ловлю чужих соколів та знищення їхніх гнізд, а також крадіжку цих птахів із мисливських сіток. Значно менші штрафні санкції, згідно з арт. 13 “Устава дереву бортному”, були за порубку або підпал дерева з бджолами у розмірі 2 коп. грошей, за зрубане без бджіл – 1 коп. грошей, за призначене для борті дерево – 0,5 коп. грошей. Відповідно до артикулу за знищення знаків власності на бортному дереві через підрубку або підпал встановлювалося покарання у вигляді штрафу 3 руб. грошей при наявності борті з медом, за дерево бортне без бджіл – 2 коп. грошей, за дерева, підготовлені для борті – 1 коп. грошей.

3. Одночасно зі Статутами на території Великого князівства Литовського з 1 квітня 1557 р. почала діяти “Устава на волоки”. Артикул 39 “О судерывных лесех и пуцах, и о бобровий гонех, и о бортех, сеножатех, и оступех и лесех розмереных” цього акта регламентував відносини, пов’язані з лісами. Так, лісничим дозволялося надавати лісові маси-

ви в оренду на п'ять, шість або десять років за умови виплати оренди, розмір якої встановлювався відповідно до розміру угідь, земель волоки та їх розташування. На цих державців покладався обов'язок контролювати використання бортних дерев, збирати плату за їх використання, а у випадку, якщо орендатор не міг це зробити, на нього покладався обов'язок здійснити розрахунок медом. Також заборонялося при косінні, використанні сіножатей брати з собою до лісу рушниці, рогатини, мисливських собак.

З метою упорядкування лісових правовідносин великий князь Литовський Сигізмунд Август 27 лютого 1567 р. ухвалив Лісовий Устав, текст якого наведений у праці О. Логвиненко. На думку дослідниці, поява документа обумовлена процесом формування приватної власності на землю, яка потребувала правової регламентації лісових відносин¹².

Особливістю цього нормативно-правового акта було створення організаційної структури, яка займалася охороною лісів, боротьбою з браконьєрами, контролем за полюванням і виловом риби, а також доставка м'яса звірів правителю. У праці Б. Кіндюка зроблено реконструкцію організаційної структури управління лісовою галузю Великого князівства Литовського, яка представлена у вигляді схеми¹³. Більш детальне вивчення цього питання показує, що бобровники, осочники, стрільці та подлазники мали помічників із числа селян, які несли таку повинність. Причиною такого підходу була та обставина, що лісові масиви займали на території Великого князівства Литовського значні земельні площі, тому за контролем за їхнім станом виникала потреба у залученні значної кількості осіб. З огляду на це пропонується удосконалити схему організаційної структури управління лісовою галуззю через додавання до неї одного блоку (рис. 1).

Інтерес викликає та обставина, що лісники призначалися на цю посаду великим князем довічно, а лісові ревізори та мірники змінювалися кожного року.

У той історичний період ліси Великого князівства Литовського поділялися на дві групи: перша – ліси великого князя; друга – ліси приватних осіб. Лісові масиви, що належали великому князю, поділялися, згідно з Лісовим Уставом, на окремі лісництва, які очолювали лісничі. На цю посадову особу покладався обов'язок стежити за станом цього природного ресурсу, запобігати лісовим порушенням, контролювати сплату грошей за користування окремими угіддями, пасіками, косінням сіна та збиранням хмизу. Відповідно до окремого пункту Уставу лісничий мав право укладати договори на використання лісу, при цьо-

¹² О Логвиненко, 'Лісоохоронна справа в Україні: історико-правовий аспект (IX ст. – 1990 р.)' (дис канд юрид наук, 2006) 45.

¹³ Кіндюк (н 11) 73.

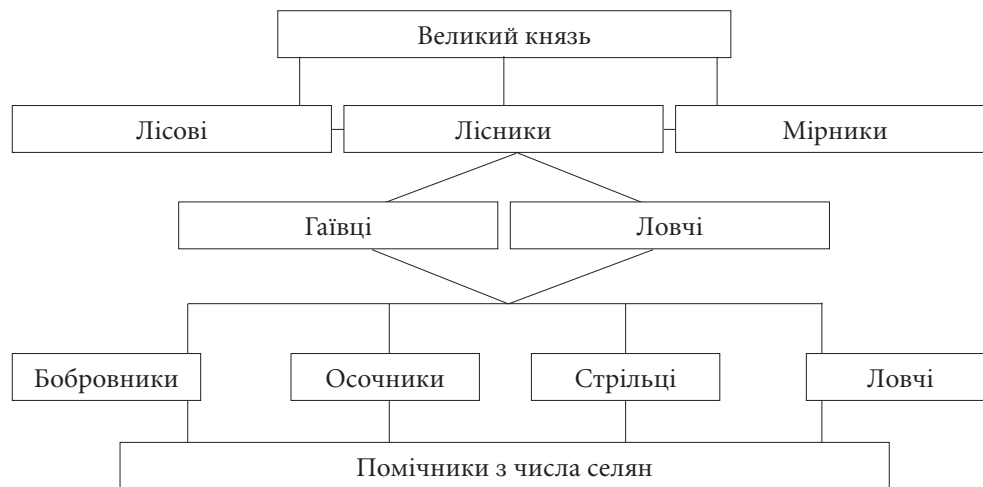

Рис. 1. Організаційна структура управління лісовою галуззю Великого князівства Литовського

му розмірі ділянок встановлювалися ревізорами. Полювання та ловля звірів дозволялися лише на підставі особистого наказу великого князя, в якому чітко вказувалася кількість дичини, яка могла бути добута при полюванні. Інтерес викликає пункт Уставу, в якому вказувалося, що від судових штрафів та інших надходжень лісова охорона мала право отримувати частину коштів, розмір яких встановлювався особисто лісничим. Цей пункт становить інтерес при удосконаленні чинного лісового законодавства, адже Лісовий кодекс України не передбачає такої можливості. З погляду сьогодення необхідно зазначити, що Лісовий Устав враховував інтереси місцевого населення, оскільки, відповідно до одного з пунктів, селяни мали право безкоштовно збирати на свої потреби раз на тиждень один віз сухого дерева влітку та два вози – взимку, але повідомивши про це лісничого.

Висновки. Доведено наявність спільних рис і наступність правових положень “Руської Правди” та Статутів Великого князівства Литовського стосовно норм з охорони лісів.

У змісті трьох статутів відбився інститут охорони лісів, який різнився складами правопорушень і мірами відповідальності.

З метою правової охорони лісів та забезпечення і реалізації норм юридичної відповідальності за лісопорушення у Великому князівстві Литовському був прийнятий Лісовий Устав 1567 р., на підставі якого була створена організаційна структура управління лісовою галуззю, в яку входила лісова охорона.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Demchenko G, *Nakazanie po Litovskomu statutu (v ego trekh redakciyah 1528, 1566 i 1588 godov)* (Tip Imperator un-ta Sv Vladimira 1894) (in Russian).
2. Leontovich F, *Russkaya Pravda i Litovskij statut, v vidah nastoyatel'noj neobhodimosti vklyuchit' litovskoe zakonodatel'stvo v krug istorii russkogo prava* (Universitet tip 1865) (in Russian).
3. Maksimenko N, *"Russkaya Pravda" i litovsko-russkoe pravo* (Tip S V Kul'zhenko 1904) (in Russian).
4. Yasinskij M, *Ustavnye zemskie gramoty Litovsko-Russkogo gosudarstva* (Universit tip 1889) (in Russian).

Edited books

5. *Russkaya Pravda. Pamyatniki russkogo prava* (Urid lit 1952) (in Russian).
6. *Statuty Velykoho kniazivstva Lytovskoho, t: Statut Velykoho kniazivstva Lytovskoho 1566 roku* (Kivalova S, Muzychenka P, Pankova A red, Yuryd lit 2003) (in Ukrainian).
7. *Statuty Velykoho kniazivstva Lytovskoho, t III: Statut Velykoho kniazivstva Lytovskoho 1588 roku* (Kivalova S, Muzychenka P, Pankova A red, Yuryd lit 2004) (in Ukrainian).
8. *Statuty Velykoho kniazivstva Lytovskoho, t I: Statut Velykoho kniazivstva Lytovskoho 1529 roku* (Kivalova S, Muzychenka P, Pankova A red, Yuryd lit 2002) (in Ukrainian).

Journal articles

9. Kharytonov Ye, Kharytonova O, 'Retsepsiia rym'skoho prava u Statutakh Velykoho kniazivstva Lytovskoho: chynnyky, peredumovy ta deiaki rezultaty' (2009) 49 Aktualni problemy derzhavy i prava 14 (in Ukrainian).
10. Mandiuk T, 'Ruska Pravda yak dzhereło ukladannia Statutiv Velykoho kniazivstva Lytovskoho' (2009) 49 Aktualni problemy derzhavy i prava 59 (in Ukrainian).

Dissertations

11. Kindiuk B, 'Pravovi ta orhanizatsiini zasady vykorystannia ta okhorony lisiv na ukrainskykh zemliakh z X po pochatok XX st.' (2010) (in Ukrainian).
12. Lohvynenko O, 'Lisookhoronna sprava v Ukraini: istoryko-pravovyi aspekt' (IX st. – 1990 r.) (2006) (in Ukrainian).

Boris Kindyuk
Mikhail Yurkevich

LEGAL RESPONSIBILITY FOR VIOLATION OF THE FOREST LEGISLATION OF THE GRAND DUCHY OF LITHUANIA

ABSTRACT. The issue of continuity of legal requirements for forest protection is considered. The existence of common features and continuity of the legal provisions of Ruska Pravda and the Statutes of the Grand Duchy of Lithuania concerning the norms on forest protection are proved. The forest protection norms of the GDL Statutes, as well as the norms of Russkaya Pravda, provided for liability for their violation, but the main

Борис Кіндюк, Михайло Юркевич

object of protection was not forest resources, but the right of ownership of these objects. An analysis of the norms of legal liability enshrined in the Statutes of the Grand Duchy of Lithuania for offenses in the forest protection sphere was carried out. It is emphasized that the editions of the GDL Statutes (1529, 1566, 1588) successively replaced each other, the previous edition served as material for the next one, but at the same time supplemented and changed it, including new norms in the document. It was established that the content of these regulations on forest protection differed in the composition of offenses and the degree of responsibility for them. On the issues of responsibility for violation of forest protection norms provided by the Statutes of the Grand Duchy of Lithuania, attention was paid to the reduction of sanctions in the Statute of 1588, in comparison with the previous ones, for some types of offenses. The most severe sanctions were provided by the Statute of 1566, which provided for the death penalty for the theft of a tree, bees, and arson. The Statute of 1588 mitigated such punishments and changed them to fines or arrest.

The aim of the work is to study the norms of legal liability for forest violations in the Statutes of the Grand Duchy of Lithuania and other legal acts that operated in the Ukrainian lands as part of the Grand Duchy.

The content of other normative legal acts of that historical period – the “Charter for drags” of 1557 and the Forest Charter of 1567, in which the norms on forest protection were reflected, is investigated. It has been established that the Forest Charter of 1567 was aimed at organizing the forestry sector of the Grand Duchy of Lithuania. In that historical period, this natural resource was divided into two groups: the forests of the Grand Duke and the forests of individuals. The forests, which belonged to the Grand Duke, were divided, according to the Forest Charter, into separate forestries, headed by foresters. It was found that from court fines and other revenues, the forest guard had the right to receive part of the funds, the amount of which was set personally by the forester.

KEYWORDS: legal responsibility; Grand Duchy of Lithuania; Statutes; forest protection norms; penalties; forest protection.